

Рајна Драгићевић, *Лексиколошка линвокултуролоџија*.
Нови Сад: Матица српска, 2024, 579 стр.

Монографија *Лексиколошка линвокултуролоџија* Рајне Драгићевић, објављена 2024. године у издању Матице српске – Одељење за књижевност и језик, обогатила је србистуку изузетно вредним истраживањима, још увек младе и код нас недовољно и парцијално испитане дисциплине – лексиколошке лингвокултурологије. Ауторка на 579 страна вишеслојно и из различитих аспеката обрађује комплексну проблематику лингвокултурологије, распоредивши је у 10 поглавља, чему се прикључују, на почетку – *Сагржај* и уводна реч: *О овој књизи*, и, на крају – *Закључак*, попис литературе, који броји више од 250 референци, те индекс аутора и индекс појмова. Поглавља се даље гранају на уже целине и потцелине, а цела хијерархија поглавља јасно је предочена на почетку сваког од њих. Свако од ових разуђених поглавља увезано је или извором као полазиштем за лингвокултуролошка истраживања или методологијом погодном за овај домен испитивања. Према речима ауторке, на овај начин „добијена је помало вештачка слика лингвокултуролошких анализа...” (стр. 15) јер се до резултата ваљаног испитивања тешко ухватљивог предмета лингвокултуролошке анализе долази, у ствари, умрежавањем већине идентификованих метода и извора. Као образложење пак за овако строгу поделу поглавља – према извору или методи, Р. Драгићевић наводи педагошке разлоге, јер монографија, осим доминантно теоријско-методолошких поставки, илустрованих бројним истраживањима, има и карактер приручника.

Прво, најобимније поглавље – *Уводна размајрања* (стр. 17–112) подељено је на 13 потпоглавља и представља, најначелније, преглед основних учења о култури/културама, увид у настанак и развојни пут лингвокултурологије, те попис и опис основних појмовних и терминолошких разграничења, феномена, приступа и извора истраживања ове младе (интер)дисциплине. Начелно се побројани описани сегменти у првом поглављу могу груписати у три целине, које се даље у књизи детаљно разрађују.

Први део чини ауторкин критички и обухватан преглед учења о култури како би се најшире контекстуализовала потреба и логичан исход формирања нове, модерне и насушно потребне лингвокултурологије, с јасно одређеном апаратуром и методологијом истраживања у домену лексикологије. Овај део Р. Драгићевић предочава у прва три потпоглавља. У првом од њих – *О култури и линвокултуролоџији* (стр. 17–20), ауторка износи виђења културе истакнутих научних посленика на овоме пољу, вешто полемишући с

одређењима културе које износе В. А. Маслова, Ј. Бартмињски, И. Зикова, А. Вјежбицка и др. Заједнички именилац свих учења, према речима ауторке, јесте то да се у свим дефиницијама културе уочава став „да се појединац „учи” култури живећи у колективу, у којем од најранијег детињства стиче информације о свету око себе и о начину на који треба вредновати појаве које га окружују” (стр. 21). Следи потпоглавље *Међузависности културе и језика* (стр. 21–28), у којем о овој интеракцији налазимо ставове Р. Бугарског, К. Кончаревић, Ј. И. Пасова, В. А. Маслове, те Ј. Бартмињског, који уводи трећи елемент у дијаду *култура – језик*, а то је *човек* – као појединац и као друштво. Даље, полемику о предмету проучавања лингвокултурологије у контексту различитих одређења – *ѿемѿераменѿи*, *менѿиалиѿеѿи* или *менѿиалносѿи*, Р. Драгићевић износи у трећем потпоглављу *Шѿиѿа ѿовезује ѿредѿиѿавнике једне линѿвокулѿуролоѿке заједнице или за којим елементѿима националне кулѿуре ѿраѿамо у језику?* (стр. 27–33), позивајући се најпре на досадашња истраживања Е. Сапира и В. А. Маслове. Детаљнију разраду наведене везе, али и дељења унутар једне заједнице, ауторка илуструје ставовима о српским тзв. *конѿиѿиѿуѿивним миѿиѿовима* и *националном каракѿтеру*, у пододељцима: *Обликовање менѿиалиѿеѿиѿа срѿске линѿвокулѿуролоѿке заједнице* и *Расцеѿи унутѿар националне и кулѿуролоѿке заједнице* (стр. 28–34). Важан је закључак након ове целине – задатак лингвокултуролога није лак јер „проучавајући везу између језика и културе у језику трагају за неухватљивим обрисима менталитета народа [...] за ‘невидљивим минимумом духовног јединства људи’ који управља нашим деловањем, очекивањима и вредносним системом и чини нас јединственом заједницом” (стр. 33).

Оквирно, према нашем мишљењу, другу би целину првог поглавља чинила три наредна потпоглавља које обједињује описан пут ка осамостаљивању лингвокултурологије, тј. идеја о обухватнијем изучавању феномена језика, у спрези с другим друштвеним и хуманистичким наукама. У четвртом потпоглављу *Развој науке о језику и услови за насѿиѿанак линѿвокулѿуролоѿије* (стр. 34–47), ослањајући се на ставове В. А. Маслове, ауторка говори о смени научних парадигми у лингвистици, у контексту доминантних: *комѿарѿиѿивно-исѿиѿоријска* (*млагоѿрамаѿиѿичарска*), *сисѿемско-сѿѿрукѿиѿурна* (*сѿѿрукѿиѿуралиѿиѿичка*) и *анѿѿроѿоценѿиѿичка*, на чијим основама настају когнитивистичка, а из ње, даље, и лингвокултуролошка испитивања, обједињена ставом да се веза когниције и ванјезичке стварности читава у језику. Ауторка пак даље истиче разлику међу овим савременим приступима – когнитивизам је базиран на изучавању механизма мишљења, махом универзалних за језике и културе, док се лингвокултурологија више усмерава на специфичности културе и/или култура очитованих кроз језик, на свим језичким нивоима, а лексиколошки – с лексемом као централном јединицом. Наиме, како истиче Р. Драгићевић, когнитивистичка тријада *језик – човек – сазнање*, добија још један важан, кључни елемент, и преобликује се у лингвокултуролошким истраживањима у *језик – човек – сазнање – кулѿура*. Као резиме овога дела износи важан закључак: „Лингвокултурологија је, према нашем виђењу, настала као одговор на два изазова – један спољашњи, из света друштвених односа, и други унутрашњи, из света лингвистике. Лингвокултурологија је настала као одговор на замор од глобализације као светског

поретка и протеста према њему, јер гуши интересовање за националне специфичности и, с друге стране, лингвокултурологија је реакција на генеративизам и когнитивизам, којима се проучава оно универзално у језичким структурама, односима и законитостима. Лингвокултуролози се интересују за културолошке специфичности једне лингвокултуролошке заједнице које се манифестују у језику те заједнице” (стр. 45). Важан део ове целине јесте то што ауторка уводи и образлаже диференцијацију између лингвокултурологије и етнолингвистике, укључујући и сродне области именоване терминима (према Ј. Бартмињском): *антиројолошка лингвистика, антиројолошко-културолошка лингвистика, лингвистичка антиројологија, културолошка лингвистика*.

Надаље, ауторка у петом потпоглављу *Три најважније школе које истражују везу између језика и културе у словенском свету* (стр. 48–58) износи учења кључних школа: руске (московске) етнолингвистичке, пољске (лублинске) етнолингвистичке и савремене руске лингвокултурологије. Након предочених суштинских и статистичких података о разликама међу наведеним учењима ових школа, ауторка истиче да су у сржи њених испитивања у књизи утицаји руске лингвокултурологије, елементи школе Ј. Бартмињског и, с друге стране, А. Вјежбицке. У шестом потпоглављу *Проблеми осамостаљивања лингвокултурологије* (стр. 59–63) изнета су важна опажања – с једне стране, лингвокултурологија је још на путу формирања засебне дисциплине, али, с друге стране, све су јаснији предмети њеног проучавања: *безеквивалентна лексика; митологизоване језичке јединице (архејски, митологеме, језичке јединице којима се изводе обреди, ритуали, обичаји); йаремолошки и фразеолошки фонд језика; еџалони, сџереоџији, симболи; џојмовне метџоре; еџкеџија* итд. Наредне целине у оквиру овог потпоглавља у форми су упозорења и јасно говоре о дистанци у односу на субјективност, етноцентризам: 6.2. *Исџиваџи међуџиџај кулџуре и језика без обџира на сџеџен сџеџифиџности*; 6.3. *Објекџивно џумачиџи џодаџке из језичке џрађе*; 6.4. *Без еџноџенџризма* (стр. 60–63), јер су, према речима ауторке: „Предрасуде о другим народима оптерећене политиком, историјом, економским приликама у некој земљи, а лингвокултуролози се морају ослободити баласта закључивања на основу предрасуда” (спац. Ј. Д.; стр. 63).

Трећу целину првог поглавља, према нашем мишљењу, чини начелни теоријски обухват критеријума, јединица, извора, и њихове класификације и диференцијације у лингвокултуролошким истраживањима. У седмом потпоглављу *Лингвокултуролошки концепџи као јединица лексиколошке лингвокултуролоџије* (стр. 64–75) дефинишу се *лингвокултуреме* у виду лексема као *лингвокултуролошки концепџи*, који су, као такви, одраз дела националне слике света. Свеукупност оваквих концепата назива се *концепџиосфера*, која има свој центар и фазичне границе ка периферији. У центру су *лингвокултуролошки концепџи* (нпр. ХЛЕБ, ОТАЦ, КУЅА), при чему се идентификују *конџианиџе* као базични лингвокултуролошки концепти (нпр. ОТАЦБИНА, ЉУБАВ, ДУША), док су на периферији концептосфере појмови именовани као *џериферијске јединице концепџиосфере* (нпр. *џлавуџа, бизнисмен, сџарлеџа, навиџач*). Наглашава се значај неизоставног квалификатора *лингвокултуролошки*

(концепт) јер, без њега, овај је термин резервисан за когнитивнолингвистичка истраживања. Њиме је, наиме, обухваћен читав спектар вредносних оцена, ставова, уверења, стереотипа итд. говорника једног језика. Надаље су, најпре идентификовани, а затим детаљно описани у наредним потпоглављима, кључни параметари на основу којих се утврђује културолошка маркираност лексема, што је уврштава у лингвокултуролошки концепт. Ово је уједно једна од референтних тачака књиге јер се јасно побрајају, описују и класификују показатељи предмета истраживања ове дисциплине. Ауторка врло аргументовано наводи следеће критеријуме: 1. принцип културне разрађености речника за означавање неког појма; 2. фреквенција лексема у неком језику; 3. фреквентно асоцијативно повезивање с другим лексемама; 4. принцип кључних речи; 5. продуктивност лексема у творбеном и семантичком смислу и појављивање у великом броју фразеологизама и пословица. Важно место у лингвокултуролошким истраживањима припада *сџтереоџиџима*, интегралним јединицама конотативног значења, тј. *кулџуролоџке коноџиџиџе*. Зато је посебно, осмо потпоглавље – *Сџтереоџиџиџ као базиџни сеџменџиџ линџвокулџуролоџкоџ конџеџиџиџа* (стр. 76–82) посвећено *маркерима сџтереоџиџиџности и сџтереоџиџиџима у оџиџиџим разџговорним месџиџима*. О *маркерима* ауторка говори на примерима: *Моџ уџка Вили је џрави Прус* [← 'Пруси су били тачни, савесни и волели су ред'], при чему је овде маркер *џрави*; могу бити и *сваки, џиџиџчан, увек, као и сл.*, који се разумеју под условом да је примаоцу поруке познат стереотип. Зато, како ауторка наводи: „Српска лингвокултуролошка заједница има *еџнокулџуролоџке сџтереоџиџиџе* о заједницама с којима је у географском, привредном и културолошком додиру, о којима немачка заједница не мора имати никакав стереотип” (стр. 80). На ово се надовезује девето потпоглавље – *Језиџка слика свеџа* (стр. 83–87) у којем се елаборира разлика између националне, концептуалне (научна и наивна) и наивне слике света. Последња јесте предмет лингвокултуролошких истраживања, најбазичнија је и, као таква, могуће универзална. Но, вредно запажање ауторке тиче се управо овога и гласи: „Ни универзалије, а ни културне специфичности не треба да обесхрабре лингвокултурологе – њихов задатак у сваком случају јесте да испитују утицај слике света на језик, без обзира на степен њене специфичности и(ли) универзалности” (стр. 87). Десето потпоглавље – *Ка линџвокулџуролоџском речнику срџскоџ језика* (стр. 88–95) посвећено је феномену *џреџеденџиџности*, који је у основи речника *Русское културное пространство: лингвокултурологический словарь*. Овакав појам/име мора задовољити одређене услове да би носио квалификатор *џреџеденџиџни*: мора бити познат свим члановима лингвокултуролошке заједнице и бити актуелан на когнитивном плану говорника, при чему се издвајају: прецедентна имена, прецедентни текстови и искази. Ауторка надаље износи резултате задатака студената који су бележили овај феномен (*Микеланџело, Тесла, Марадона* итд.; *Све ће џио народ џозлаџиџиџи, Хамлеџи; И џиџа џемо саџ?*, *Ко зна заџиџо је џио добро* итд.).

Осим наведених општепознатих лексема, ширих исказа и текстова, предметом лингвокултуролошких проучавања, с друге стране, обухваћене су и лексичке празнине на међујезичком и међукултурном плану. Безеквивалентна лексика и лексичке лакуне описане су у једанаестом потпоглављу

– *На другом крају сјека̄ира: безеквивалентна лексика и лексичке лакуне* (стр. 96–101). Ове лексеме подељене су на интерлингвалне и интралингвалне. Прве се односе на лексеме које постоје у једној култури, а нема их у другој, при чему се овај феномен објашњава постојањем денотата у једном језику, тј. реалије у култури, и изостанком у другом. Ауторка даје врло прегледну поделу тзв. *еџоџизама* у руском језику, које је пописала К. Кончаревић, скрећући пажњу на то да се овај међујезички феномен не може увек објаснити лингвокултуролошком методологијом (нпр. различити називи за сестру мајке или оца у турском и један у српском (*шејка*), иако у свести наших говорника постоји јасна разлика о релацији сестра – мајка и сестра – отац). Лексичке празнине у матерњем језику јесу интралингвалне и њих говорници тешко идентификују без поређења са страним језицима. С друге стране, према речима ауторке, „и организација лексичког система једног језика, независно од свих других језика, пружа основ за испитивање лексичких белина” (стр. 100). Када појам постоји, постоји и потреба да се лакуна попуни, а продуктивни начини за његову номинацију јесу полисемија, деривација и позајмљивање лексема из страних језика.

Посебну важност имају два последња потпоглавља уводног поглавља, у којима се јасно идентификују,abraјају и описују *Извори за линвокултуролошка исџраживања* и *Присџуџ џрађи у линвокултуролошким исџраживањима* (стр. 102–112). Међу изворе, према различитим критеријумима, ауторка убраја: (а) језичке јединице различите сложености – лексеме, синтагме, предлошко-падежне конструкције, реченице, текстове; (б) произведене когнитивно-језичке јединице – вербалне асоцијације и појмовне метафоре; (в) језичке ресурсе – речници, новине, часописи, друштвене мреже, електронски корпуси, дела која припадају различитим функционалним стиловима; прецедентни текстови. У делу *Присџуџ џрађи* ауторка полази од аксиома да је „најтежи задатак лексиколошке лингвокултурологије препознати културолошки маркиране лексеме и правилно описати слојеве културолошких утицаја на њихово значење” (стр. 103), те пописује неколико важних приступа, формулишући их као референтне тачке у лингвокултурологији, уже као *џоџед из џерсџекџиве...* Тако се овим тешко ухватљивим лексичким јединицама и компонентама њихових значења може приступити из перспективе *сџранца*, из перспективе *више језика*, из перспективе *више друшџивених џруџа*, погледом на *садашњосџи из џерсџекџиве џрошлосџи*, погледом на *лексичке сџеџифицносџи из уџла лексичких универзалија*.

Наредних осам поглавља у књизи посвећено је управо илустрацији лингвокултуролошких истраживања на грађи предочених извора или путем примене одговарајућих приступа културно специфичном слоју лексике. Важно је истаћи да се појединим изабраним лексемама приступа применом различитих метода и на тај начин указује на то да се не могу повући јасне границе међу приступима и да се обухватна лингвокултуролошка слика концепата може добити синтезом анализа њихове културолошке конотације – од грађе у речнику, речницима, применом колокацијске методе, концептуалне анализе итд.

Друго поглавље насловљено је *Речници као извор џрађе за линвокултуролошка исџраживања* (стр. 113–202) и подељено је на седам потпоглавља.

Најпре се износе могућности испитивања културолошких информација у описним речницима, у потпоглављу – *Ојисни речници у друшћивено-кулћурном окружењу* (стр. 113–117) у којем се наглашава значај квалификатора употребне вредности (етн., празн., мит., ист. итд.), потом дефиниције (нпр. *свекрва, жена, ѓавран*), избор примера (нпр. ставови и предрасуде друштвено супериорних група). Друго потпоглавље – *Изабрана лексема у вищце речника одређеног језика* (стр. 118–137) доноси три ауторкина истраживања: о слободи, о истоку и западу, о демократији у српском језику, заснована на системским подацима (у свим речницима српског језика) о овим вредностима, нпр. слободe и демократије, као константама, тј. најдубљим културолошким концептима. Увидом у речничке дефиниције, деривате, синониме, жаргон, закључак нпр. о константи слобода јесте следећи: „*слобода* се пре свега доживљава као стање ослобођености, независности друштва од власти туђина или неког политичког диктатора, мирнодопско стање. На другом месту је слобода схваћена као право појединца да се осећа и понаша опуштено и по својој вољи [...] када говорници српског језика мисле на слободу, они мисле пре свега на стање ослобођености Србије од страног непријатеља или унутрашњег диктатора. У другом плану су личне слободе” (стр. 12). У трећем потпоглављу – *Изабрана лексема у одређеном речнику једног језика* (стр. 138–158) ауторка на основу постављених критеријума за избор предмета у лингвокултуролошким истраживањима (фреквенција; фреквентно асоцијативно повезивање са другим лексемама; принцип кључних речи; продуктивност лексема у творбеном и семантичком смислу и појављивање у великом броју фразеологизама и пословица) спроводи два истраживања: *Лексема ЧОВЕК у Вуковом Рјечнику* и *Лексема МЕСТО у Вуковом Рјечнику* (стр. 139–158). До закључака о лексеми *човек*, једној од најфреквентнијих у *Српским народним ѓословицама*, ауторка у Вуковом Рјечнику долази испитивањем – *Како се Вук односи ѓрема човеку*, шта на њему и у њему запажа, при чему се анализирају следеће конструкције из Рјечника: *придев + човек, човек + придев, човек из ..., човек + именица у генитиву, човек који...* Већ избором квалификатива уз именицу *човек*, Вук открива поглед на човека, а затим и на шири контекст човековог живљења. У вези с лексемом *место*, уз овакав приступ, ауторка предлаже да се у корпус укључе и одредничке дефиниције, сав материјал у Рјечнику где се помиње ова лексема. Четврто потпоглавље – *Изабрана лексема у вищце речника двају језика* (стр. 159–166) ауторка је посветила анализи једног од базичних појмова у култури словенских народа, именованом лексемом *каща*. Спроведено истраживање *Речнички ѓодаци о каши у српском и руском језику* потврдиће ово полазиште јер речници двају језика показују да је *каща* била веома важан сегмент словенске материјалне и духовне културе, што ће показати даља анализа у поглављу о колокацијама. Наредна два потпоглавља баве се *щемајском ѓрујом лексема у изабраном речнику једног језика* и *щемајском ѓрујом лексема у речницима двају језика* (стр. 167–179). Ову методологију ауторка илуструје двама занимљивим радовима: *Месѓа, занимања, мере и имена ѓуди у Елезовићевом речнику* и *Анѓројоценѓризам у сѓтарим народним мерама српског и руског народа* (стр. 169–187), у којем се јасно доказује теза о утеловљености на примеру народних мера српског и руског народа, будући да је „Човеково схватање стварности

условљено његовим перцептивним способностима, а оне су засноване на односу између окружења и човековог тела (висине, тежине, снаге, чула вида, слуха, мириса, додира)” (стр. 181), те ће се у обама речницима наћи *сїюѡа, ноѡа, рука, шака, ѡалац, ѡрсїѡ, лакаѡѡ* итд. у значењу мерне јединице.

Идеја за последње, не само ово, него и свако наредно завршно потпоглавље, оригиналан је поступак ауторке и названо је у овом делу *Сїѡугенїска исїѡраживања кулїѡурално маркираних лексема срїскоѡ језика у ѡїсним речницима савременѡ срїскоѡ језика* (стр. 198–202). Оно се састоји од истраживања студената Српског језика и књижевности на теме у оквирима различитих метода и на изабраној грађи. У овом случају студенти су испитивали културолошки маркирану лексику у описним речницима српског језика. Издајамо из ове ризнице студентских коментара о културолошки маркираној лексици следеће коментаре: „*Ћускија* је изабрана јер се српски народ користи еталоном *ѡлуѡ као ѡускија*. *Леђа* носе симболику подршке, *ѡбраз* је симбол части. *Боза* није само напитака, већ је и ознака за безвредно. *Хлеб* није само намирница, већ и све што је потребно човеку да опстане. *Расковник* у српској култури није било каква трава, већ она која има чудесне моћи” (стр. 198).

Треће поглавље – *Колокације као извор за линѡвокулїѡуролошка исїѡраживања* (стр. 203–264) окупља истраживања Р. Драгићевић о културолошки маркираној лексици у постојаним и фреквентним, обично бинарним, лексичким синтагматским спојевима – колокацијама. Подељено ја на три потпоглавља, према критеријуму извора: електронски извори, речници, наменски корпуси. Прво потпоглавље *Дисїѡрибуѡивна анализа ѡридева којима се ѡзначава ѡтемїераѡѡура у срїскоѡ, македонском, руском и друђим језицима* (стр. 207–226) јесте истраживање о придевима, као, пре свега, несамосталним лексемама, којима се исказује температура, а с циљем да се на основу семантике именица с којима колоцирају утврди степен поклапања и разилажења у њиховом инвентару једне међусловенске језичке групе – исказивање високе температуре, семантички диференцираних именица према могућности тактилног ѡпажаја, могућност и значењске нијансе неутралности топлоте у компарираним језицима, нпр. у шведском, као типолошки другачијем, где постоји оваква перцепција: „Придев *ljut* се најчешће везује за воду и тада ѡзначава сасвим неутралну вредност, али ако се њиме ѡдреди *ѡиво*, ѡно је претѡпло, а ако се квалификује *кафа*, ѡна је сувише хладна. Ако се везује за ѡтмосферске прилике, ѡноси се на пријатно време” (стр. 220). Значајни су закључци овога истраживања јер доносе бројна запажања која се ѡдносе на фине нијансе значења ових придева као и лакуне у посматраним језицима, а колокацијска метода на електронској грађи показала се као најадекватнија за испитивање проблематике ове врсте. Друго потпоглавље – *Дисїѡрибуѡивна анализа лексеме каща у електронском корѡусу SrWaC* (стр. 227–234) наставак је приказане анализе значења именице *каща*, као константе, у руским и српским речницима. Овога пута испитује се њена семантика путем дистрибутивне анализе, тј. непосредног лексичког окружења у великој електронској бази SrWaC, где се бележи висока фреквенција ове именице – чак 1.252 пута. Детаљном колокацијском анализом ауторка закључује да се значење ове лексеме проширило, да припада подспецификованој лексици, да се може разумети као четврто агрегатно стање, те да спада у кључне речи српске културе,

еталоне – тачке ослонца у менталном систему једне језичке заједнице. Електронска грађа СрпКор-а корпус је за треће истраживање у овом поглављу – *Дистрибутивна анализа лексеме ĩраница у електронском корпусу СрпКор* (стр. 235–240) у којем се испитивани појам *ĩраница*, као кључни појам у свакој култури, посматра у најужем, колокацијском, контексту. Закључци потврђују полазни став о позицији појма *ĩраница* у култури јер се, уз најфреквентније придеве и предлоге, дошло до њеног прототипичног (просторног) значења, али и до закључка да границе „успоставља човек и да извориште имају у идеологији, интелекту, култури, обичајима, предрасудама, развоју цивилизације” (стр. 237).

Следеће потпоглавље – *Речници као извор ĩрађе за дистрибутивну анализу лексичких јединица* (стр. 241–249) помера фокус извора грађе на речнике у којима се посматрају колокације уз номиноване емоције. Спроведено истраживање: *Експресивне конструкције којима се исказује интензивне емоције у српском језику* (стр. 242–249) показује вредност примењене методе у речницима САНУ и МС будући да је приказана вишеслојна семантичка анализа исказивања интензитета емоција у српском језику, што је слика националне културе: укрштају се категорије квантитета и квалитета, чешће се исказује већа количина него мала, пожељне емоције чешће су исказане малим интензитетом и обрнуто (туга малог интензитета: *сенка ĩуће, роса ĩуће, зрнце ĩуће, облачак ĩуће, вео ĩуће, ĩширај ĩуће, блаја ĩућа, ĩшха ĩућа*; туга великог интензитета: *облак ĩуће, ĩма ĩуће, олово ĩуће, бездан ĩуће, ĩшерей сїрашне ĩуће, вал ĩуће, виширина ĩуће, омрклине ĩуће, дубока ĩућа, неїребољива ĩућа, многе ĩуће, срце ĩуца од ĩуће*), интензификатори јесу лексеме које значе водене токове, делове биљке или какве катастрофе, експресивне синтагме, у зависности од значења номиноване емоције формализују се на различите начине. Трећа целина поглавља о колокацијама – *Наменски корпус као извор ĩрађе за дистрибутивну анализу лексичких јединица* (стр. 250–264) полази од текстуалних података као грађе за истраживање културолошких појмова истока и запада у једном истраживању и слободу у другом. Значајне су ауторкине смернице о избору и врсти текстова, њиховој функционалностиској одређености, класификацији од општег према национално специфичном, регистровању примера и извођењу ваљаних, што објективнијих закључака. Тако је о слободи, након исцрпне анализе изабраних текстова, ауторка дошла до разумевања овог феномена и искорака из речничких дефиниција: „*Слобода* у политици није стање или осећање, већ се изједначава са *їравом* и често се употребљава у множини. Пре свега се има у виду друштвена слобода. Слобода појединца проистиче из слободe друштва и државе” (стр. 261).

Четврто поглавље под насловом *Прецедентни искази као извор за лингвокултуролошка исїраживања* (стр. 265–306) фокусирано је на истраживања у чијем фокусу су фразеологизми, пословице, општепознате изреке и језичке јединице у форми реченице, познате свим говорницима језичке заједнице. У вези с тим, ауторка истиче вишеструке задатке лексиколога: одредити најфреквентније лексеме у прецедентним исказима; протумачити њихову концептуализацију и културолошке и историјске елементе које садрже; одредити статус те лексике у опсегу културолошки обележене лексике (језгро

или периферија концептосфере). Након уводних оцена у одељку *Присцуйу ирецендентним исказима из йерсйективне линвокултуролошке лексиколоије* (стр. 265–274) ауторка се, након важне напомене да је лингвокултурологија поникла из фразеологије, позива на полазишта еминентних фразеолога, међу којима се издваја оно које даје Ковшова: „Фразеологија акумулира у себе културу прошлости и садашњости, *дух народа*. Основни циљ лингвокултуролошког приступа у фразеологији јесте анализа испољавања културе у садржају фразеологизама...” (стр. 267). Након овог дела, у потпоглављу *Линвокултуролошка фразеолоија*, најпре у одељку *Компаративна линвокултуролошка исцраживања фразеолоије*, као релевантан извор даје пример поредбених истраживања Д. Ајдацића и Ј. Непоп Ајдацић у књизи *Поредбена српско-украјинска фразеолоија* (2015), као узор и инспирацију за даља истраживања ове врсте. Издвајају се феномени: еквивалентни фразеологизми, делимично еквивалентни и безеквивалентни; фразеолошка синонимија и антонимија. Надаље ауторка износи резултате репрезентативног истраживања о разумевању фразеологизама у страном језику, што подразумева врло високе компетенције наставника јер се (често) ради о структурама с врло израженим националним набојем. Испитивање о разумевању шпанских фразеологизама (досл. ‘имати главу пуну птица’, ‘имати дугачко лице’) код говорника српског језика показало је делимично разумевање дескриптивног значења, али не и конотативног.

Посебно место заузимају старији (прецедентни) текстови и њима је посвећено друго потпоглавље *Дијахронијска исцраживања ирецендентних исказа као линвокултуролошка метод* (стр. 275–277) у којем ауторка анализира пословице у *Беседовнику* Вићентија Ракића из 1810. године. Фокус овога поглавља јесте целина *Народне йословице у линвокултуролошким исцраживањима* у којој се, најпре у одељку *Компаративна линвокултуролошка исцраживања народних йословица* износе поредбене анализе појединих српских и руских пословица (у семантичкој скупини ужих породичних односа, тј. концепата МАЈКА, ОТАЦ, СИН, КЋЕРКА, СВЕКРВА и сл.), да би се касније сагледао значај тзв. антипословица, које почивају управо на прецедентним текстовима, опет далеко од разумевања неизворних говорника српског језика – *Пословице и антийословице у линвокултуролошким исцраживањима* (нпр. Востани Србије – и мирно спавај!). Након тога, одлике прецедентности имају и само поједине речи, описане у одељку „*Само йословичке*” речи где се наводе примери: *йјевидруї* – плачидруг, *йрочка* – квочка, рогуља – *мнојуља*, ребарце – *сребарце*, субота – *бубоїа*; хаљка – *баїаљка*, занимљиве због присуства у времену, као и због творбене и фонолошке структуре. Четврто потпоглавље – *Концептй бога у српским народним йословицама* (стр. 284–299) обухватна је лингвокултуролошка анализа најфреквентније речи у *Српским народним йословицама*, што је показатељ њене важности и есенцијалне позиције у култури српског народа. Ауторка даје своје тумачење на основу пословица трагајући за концептом БОГА – Како се Бог материјализује? Смисаони раскол неких пословица о Богу; Бог даје, помаже, чува; Коме Бог помаже; Сумња у помоћ; Бог је изнад и испред свих и свега; Човек не може без Божје помоћи; Бог у благословима и клетвама; Страх од казне; Сумња у Божју свемоћ; Бог и други; Бог и човек; Бог и ђаво; Бог и цар; Директно

обраћање Богу. Након овако слојевите и комплексно спроведене анализе добија се вишедимензионална слика Бога у српској култури, тј. лингвокултуролошка анализа оцртава контуре српског Бога – правичног и срдитог, у кога се народни човек готово безусловно узда, али се уочава и „смисаони расцеп и да народни човек допушта себи да се разочара у Бога и изрази сумњу у његову свемоћ. Изгледа да се у народу безгранично поверење поклања само мајци” (стр. 299).

На крају поглавља дата су инспиративна и надасве корисна истраживања студената на грађи пословица и фразеологизама, где се јасно уочава које лексеме (концепте) бирају за анализу, али и луцидно запажају смисаони раскол у пословицама (нпр. *Тријуи мери, једном сеци*, али: *Ил’ сад ил’ никад. Далеко од очију, далеко од срца*, али: *Раздвојеносиј расиламсује љубав. Дрво се савија док је младо*, али: *Никад није касно за учење. Четиворе очи више виде*, али: *У се и у своје кљусе*).

У петом поглављу *Еџалони као извор за лингвокултуролошка исцртавања* (стр. 307–324) ауторка разрађује *Фразеолошке јединице уже од реченице – ѿредлошко-ѿадежне фразеолоѿизме и Поредбене фразеолоѿизме (еџалоне)*. Прве, са значењем граничне интензификације, обрађује на грађи из *Фразеолошкој речника српској језика Ђ. Оташевића* (нпр. *до ушцију, од јуѿира до суѿира, из корена* итд.), уочавајући значења трајања радње, од почетка, трајања до потпуног преокрета и лексеме-граничнике које чине координативне система: људско тело, ток живота, део дана, небо и сл. Друге, формализоване структуром: А (компаративум; недесемантизован) + Б (као) + В (компаративум; јако експресивно значење) (нпр. *добар као анђео, леј као слика*), одређује као поредбене фразеологизме, у лингвокултурологији – примереније као еталоне (основна мера) и наглашава њихову прозирност. Истиче значај листе како онога што се мери тако и онога што јесте мера. Позива се на испитивање С. Марјановића, који је установио изразиту антропоцентричност компаратива – стања, активности и понашање, телесна карактеризација итд., док се учесталост компаратива креће у следећем смеру: зооними, артефакти, стања, природа, фитоними, соматизми, митоними, храна итд. Занимљива запажања у вези са значењем и елементима еталона изнета су у целини *Два компаративна речника еџалона – Хрвајско-славенски рјечник ѿредбених фразема* (еталони у девет словенских језика) и *Хрвајско-романско-германски рјечник ѿредбених фразема* (еквиваленти хрватских еталона у француском, португалском, шпанском, италијанском, енглеском, холандском, немачком и шведском језику). Даље се износе истраживања овога типа *Још зајажњања из компаративних исцртавања еџалона* на примеру српских и енглеских еталона, потом еталона у руском и белоруском језику (асоцијативни експерименти – у вези са (1) физичким особинама човека и (2) духовним особинама, емоцијама, другим људима и друштвом). Од посебног значаја и за истраживања и за будуће истраживаче јесте целина *Одређивање сѿејена „еталоничности”*, у којој је описана методологија истраживања за потребе речника бинума (аутора Н. Д. Гољева). Анкетирани студенти имали су задатак да попуне празно место у реченици *Они су _____ као вуци*. (даље: *маѿарци, зечеви, врране, муве, мишеви, ѿејлови, руже, ѿелаг и јабуке*). Тако се, нпр., дошло до закључка да је перцепција вука у српској језичкој заједници следећа:

агресивни, бесни, брзи, гладни (95), гласни, глупи, длакави, зли (7), јаки (2), крвожедни, крволочни (16), лукави (6), љути, незасити, опасни (50), отпорни, паметни, подмукли, похлепни, прождрљиви (3), промишљени, радни, самотњаци (2), сложни, снажни, страшни (9), сурови (2), хладнокрвни, храбри. Испитивање је показало да је за еталоне (за разлику од околиналних поредбених конструкција) карактеристична фреквентност, хомогенија слика за неке животиње (нпр. *зеи*), амбивалентан однос према појединим животињама (*мува*), а нарочит значај истраживања јесте то што је оно потврда да је анкета најпогоднија метода за ову врсту истраживања.

Ово је поглавље показало још једну врсту изузетно вредног истраживања поредбених идиома у циљу добијања слике једне врсте стереотипа. Наиме, ауторка на основу резултата истраживања М. Ивановића даје смернице за испитивање тзв. псеудокомпарацијских портрета – аутопортрета и хетеропортрета. Истраживањем се дошло до одређеног типа стереотипности на материјалу српских и страних електронских медија, са задатом конструкцијом *Срби као Срби и Хрвајти као Хрвајти*. Део о аутопортрету Срба гласи овако: „Срби себе колективно поимају као домишљате и сналажљиве, што би, ако је истина, свакако било похвално. Похвална би, надаље, требало да буде и наша непокорност, коју – макар према сопственим наводима – испољавамо не само тако што смјело одбацујемо јарам страних сила него и тако што и својим представницима, као људима које смо сами изабрали, пружамо отпор ако они пожелу да нас покоре [...] Као најважније мане свог народа наши људи, ипак, махом помињу неслогу и раздор. Истим поводом набрајају могуће узроке, попут суревњивости и изражене склоности негативној критичности, па и могуће последице, попут одсуства стратегија и њима одговарајуће хијерерхије” (стр. 321).

Друго потпоглавље чине *Синдентиска исцраживања културолошки маркираних лексема српској језика у еталонима* где се увиђа значај њихових избора првог и другог члана у поредбеним фразеологизмима: као компаратум бирали су зоониме (нпр. бик, бувица, вук, гуска, зец итд.), етнике (нпр. Босанац, Бугарин, Енглец), антропониме (нпр. Аполон, Исус, Месија итд.), фитониме (нпр. бреза, бор, дрен, јабука итд.), док су као први сегмент изабрали: придеве (нпр. бео, вредан, глуп, го, дебео, добар, досадан итд.), глаголе (нпр. бојати се, говорити, дрхтати, живети, ићи, јести (се), плакати, смејати се, смрдети, спавати, стајати, стидети се, ћутати итд.).

Шесто поглавље – *Анкејтирање у линвокултуролошким исцраживањима* (стр. 325–376) – саобразно важности обрађиване технике истраживања, обимно је и детаљно. Садржи шест потпоглавља у којима се, уз подробен опис анкејтирања, његових предности и недостатака, износе истраживања заснована на овој методи у оквиру неколико репрезентативних славистичких пројеката. У првом потпоглављу – *Предности и слабости анкејтирања као технике у линвокултуролошким исцраживањима* најпре се дефинише ова метода на следећи начин: „Анкета је техника испитивања ставова, уверења, вредности и мишљења групе људи о одређеном проблему, помоћу стандардизованог низа пажљиво одабраних тврдњи или питања (конкретна, разумљива, недвосмислена) на која испитаници одговарају писмено или усмено, у групи или индивидуално” (стр. 325). Добијени подаци из анкете лако су обрадиви,

дају савременију слику од оне у речницима, али није једноставно прецизно формулисати захтеве анкета, нити компетентно анализирати резултате. На изабраним примерима ауторка показује сву комплексност истраживања лингвокултуролошке грађе применом ове технике. У потпоглављу *Анкетирање као техника прикуиљања података о језичкој слици свешта у оквиру међународних славистичких лингвокултуролошких пројеката* најпре представља *Пројекат о вредностима словенских народа и њихових суседа* Ј. Бармињског, у којем су испитивани концепти дом, рад, част, слобода. Уз речничку грађу и текстове, укључени су анкетни подаци. Прво истраживање доноси *Податке о слободи добијене анкетом*, која је садржала пет типова питања (уз резултате из *Асоцијативног речника српског језика*) 1: Како српска деца граде представу о слободи у току свог развоја?; 2. У чему је суштина слободе?; 3. слобода и _____; 4. слобода _____ (именица у генитиву или *ga*-клауза); 5. слободно _____ (глагол). Вредни основни закључци сводиви су на следеће: дифузно је разумевање *слободе* код деце; студенти је разумеју као стање личне слободе; концептуализује се као *лепшење*, а разуме се и као *сћање без раја*. На сличан начин, с модификованим анкетним задацима, у складу с испитиваним концептом, у овом потпоглављу налази се опис анкетирања и обрада анкетних података о концептима ИСТОК, ЗАПАД, ДЕМОКРАТИЈА.

У четвртм потпоглављу – *Пројекат о комуникационој понашању Ј. А. Стерњина* описан је један од важнијих међународних лингвокултуролошких пројеката, чији је предмет истраживања *комуникационо понашање*, под руководством Ј. А. Стерњина. Истраживање обухвата све облике човековог понашања у интеракцији са другим људима – вербалне и невербалне поруке којима се људи међусобно споразумевају, као и друштвено прихватљиве и неприхватљиве поступке. У овом делу предочени су резултати експерименталног истраживања комуникативног понашања под насловом *Српски комуникациони идеал у поређењу с руским*. На основу руског модела анкетног питања: *Какав је твој Ваши мишљењу идеални саговорник?* (предвиђено је пет карактеристика), добијени су резултати класификовани према полу, старосном добу (20–30, 30–50 и преко 50 година) и средини (урбана и рурална). На основу анкетних података добијено је и више од пуких података о идеалном саговорнику у српској говорној заједници: *начин на који говори*: пријатан глас, разговетност, причљивост итд.; *разговор*: комуникативност, да слуша саговорника, да није опширан, да познаје тему итд., *као и да је свестран*, образован, искрен, интелигентан, толерантан, ненаметљив, убедљив, поверљив, сталожен, стрпљив, маштовит итд., *али и да је успешан у послу којим се бави*, лепо обучен, леп, вредан, да је мушкарац, да верује у Бога итд. Разлике су најмање што се тиче пребивалишта испитаника, а најочигледније кад је у питању старосни критеријум, и, коначно „жене од саговорника очекују да их саслуша и да им да савет, за разлику од мушкараца којима је то мање битно, а више поштују искреност, елоквентност, образованост” (стр. 368).

Потпоглавље *Пројекат израде вишејезичког лингвокултуролошког речника бионима Н. Д. Гољева* описује примену анкете при изради, у коначници, вишејезичног речника бионима, у нашем случају – испитивање културолошког слоја садржаног у значењу зоонима, што значи разоткривање емоцио-

нално-асоцијативног слоја; појмовног слоја; концептуалног у прецедентним исказима и поредбеним фразеологизмима. Тако су формирана (овде модификована) питања: 1. прва реч која падне на памет (вук _____); 2. довршите реченицу, напишите шта значи реч (вук је _____); 3. попуните празнине (они су _____ као вуци); 5. напишите фразеологизам, изреку или реченицу (вук _____).

У шестом потпоглављу *Студентска исцраживања културолошки маркираних лексема српског језика анкеирањем* ауторка описује примену приказане технике истраживања анкетом у раду са студентима. Они по узору на овакве тестове бирају лексеме, спроводе анкете и анализирају добијене податке. Тако се, на пример, добијају резултати: главни изазивачи *сцтраха* су непознато и неизвесно, а главни извори *срће* су здравље, породични живот и љубав. Срби препознају концепт *српског инаша*, који представља пожељну особину, захваљујући којој Срби побеђују. Суштина *скромности* је у умерености и унутрашњем миру и задовољству. *Успех* се везује пре свега за посао, а затим за породицу. Бити успешан за српске испитанике значи добро обављати свој посао и бити адекватно награђен за то.

Сразмерно значају, месту и улози асоцијација у лингвокултуролошким истраживањима, Р. Драгићевић посветила је овој проблематици нарочиту пажњу у седмом поглављу – *Вербалне асоцијације као извор за линвокултуролошка исцраживања* (377–426. стр.), које има пет потпоглавља. Након прве целине: *Крашак осврћ на исцоријаш изучавања вербалних асоцијација*, у којој даје мали историјски пресек о упливу асоцијативних тестова, најпре у друштвене па у хуманистичке науке, те лингвистику и лингвокултурологију, нарочито у руској школи, ауторка износи основне одлике оваквих анкета у потпоглављу *Асоцијативна анкеша*. Јасно је предочена апаратура и терминологија анкетирања с циљем добијања што поузданијих резултата за поље лингвокултурологије. Налазе се објашњења појмова *реч-драж / стимулус, асоцијација / речи-реакције, асоцијативно поље, омисије, идиосинкратицки одговори*; потом подела према различитим параметрима на *синтактичке и парадиктичке асоцијације; дискретне и контролисане*. Треће потпоглавље посвећено је двама капиталним делима у нашој лингвистици: *Асоцијативни речник српског језика* (2005) и *Обратни асоцијативни речник српског језика* (2011). Нарочита пажња усмерава се на *Линвокултуролошке подашке* у „Асоцијативном речнику српског језика”, где се указује на значај резултата, асоцијација посматраних према фреквенцији или обухвату лексема у оквиру асоцијативних поља. Даље су предочени закључци добијени на основу асоцијација у оквиру неколико тематских група. У целини *Родбински односи* у „Асоцијативном речнику српског језика” забележен је нпр. овакав податак: „Стереотипи српске лингвокултуролошке заједнице о ташти очигледни су из асоцијативног поља овог стимулуса у АРСЈ: *свађа* (најфреквентнија асоцијација), *вештица, змија, досада, звоцање, росија, мржња, најасц, неслоа, смор, зло, звоцало, језик, мука, ужас, злоба, злоћа, баксуз, бедак, досадна, мрак, најор, нецријашељ, неслајање, невоља* итд.” (стр. 387). Даље, у делу *Носиоци особина* у „Асоцијативном речнику српског језика”, изнете су нпр. овакве информације: „Међу асоцијацијама-именима на стимулус храбар у АРСЈ налазе се и следеће: *Мел Гибсон, Марко Краљевић, Херкулес,*

Милош Обилић, Дон Кихот, Хи Мен, Карађорђе, Робин Худ, Викин, Ахилеј, Беймен, Бошко Буха, Ђинђић, Хојар Сираџи, Конан итд.” (стр. 388). Утицај популарне културе на прве асоцијације испитаника, у делу *Још примера за „културолошке асоцијације”* у *АРСЈ*, ауторка илуструје примерима: звонко – *Сјасић*, као – *какао*, пинк – *шелевизија*, Тито – *и ја*, новине – *Полиџика*, лужна – *јруја* итд.

У четвртој потпоглављу – *Словенски асоцијативни речник* ауторка као релевантан извор наводи и описује *Славјански асоцијативни речник* (Москва, 2004). Нарочито место у истраживањима заузима трагање за тзв. *језицима језичког сазнања*, које се може ишчитати из 30 најчешћих лексема-асоцијација на различите стимулусе у четири језика (према истраживањима то су: *живот, човек, љубав, радост, друштво, срећа, добро, смрт, новац, велик*). Детаљну методологију и поређење података с онима у *Асоцијативном речнику српског језика* Р. Драгићевић даје у целини *Језицима језичког сазнања на основу јодатака из САР-а и АРСЈ-а*.

Изузетно вредно пажње, не само у овом поглављу, него у целој књизи, јесу истраживања која следе у потпоглављу *Линвокултуролошка компаративна истраживања вербалних асоцијација*, где налазимо уобличавање претходно предочених истраживања, заснованих на другачијој методологији, овога пута допуњених резултатима добијеним асоцијативном методом – *Вук у језичкој слици свети Срба и Руса; Будућност у језичкој слици свети деце и одраслих у српској линвокултуролошкој заједници; Етнокултурни стереотипи говорника српског и немачког језика на материјалу вербалних асоцијација*. Један од закључака гласи: „Истраживач се мора запитати због чега у асоцијативном пољу једне заједнице изостају асоцијације које постоје у асоцијативном пољу друге заједнице или због чега је фреквенција неке асоцијације у једном пољу већа или мања него у другом” (399. стр.). О међукултурним стереотипима налазе се одговори у истраживању *Етнокултурни стереотипи говорника српског и немачког језика на материјалу вербалних асоцијација*, где, између осталог, налазимо најчешће асоцијације, а тиме и стереотипе, добијене на питања: *Како Срби виде друге народе* (Американце, Енглеze, Кинезе, Роме и др.; нпр.: *Црногорци – лењоси, море, народ, лењи, Срби, иланина, људи, браћа, брђани, лењ, високи, људи, кршени момци*); *Како Срби и Немци виде једни друге*; *Како Срби и Немци виде Јапанце*; *Како Срби и Немци виде Америку*; *Како Срби и Немци виде Хаг*.

Шести, завршни део поглавља – *Синдентска истраживања културолошки маркираних лексема српског језика на основу вербалних асоцијација* – резултат је примене описане методологије код студената, а чији избори за истраживања поново говоре о месту и важности испитиваних стимулуса/концепата: нпр. *Американци и амерички*; *Американци (2)*; *Американци и Руси (2)*; *Балкан (2)*; *Бео и црн*; *Бесплатно*; *Бошњаци*; *Бранковић*; *Бранковић*; *Кнез Лазар и Милош Обилић*; *будућност*; *велик и мали*; *веран*; *видео*; *време (2)* итд.

Осмо поглавље – *Појмовне метафоре као извор за линвокултуролошка истраживања* (стр. 427–477) детаљно разрађује примену концептуализације и категоризације, тј. основне когнитивистичке апаратуре на линвокул-

туролошка истраживања. Након *Уводних најомена* следи прво потпоглавље – *Културолошке специфичности појмовне метафоре из њерсекихиве коинивне линвистике*, подељено на три целине: (1) *Инијеркултуралне разлике у појмовним метафорама*, у којем се, нпр. илуструју ове разлике примером: „У енглеском језику метафоре срца служе за концептуализацију љубави, наклоности и сл. У језику зулу срце је средиште за бес, (не)толерацију, (не)стрпљење и др. У својој наивној слици света, говорници језика зулу бесног човека доживљавају као оног чије је мало срце под великим притиском емоција због чега човек губи контролу и постаје агресиван” (стр. 429); (2) *Инијеркултуралне разлике у појмовним метафорама*; (3) *Временска условљеност појмовних метафора*. У трећем потпоглављу *Појмовне метафоре у линвокултуролошким исцраживањима*, у првој целини *Од вербалних асоцијација ка појмовним метафорама* ауторка износи важан закључак: „различите методе у лингвокултуролошким истраживањима међусобно [се] добро уклапају, што указује на њихову поузданост” (стр. 433), што потврђује подударане резултата добијених анализом појмовних метафора љутња, СТРАХ, ТУГА, и оних произашлих из анализе вербалних асоцијација с овим стимулусима. Следе потпоглавља *Замрзнути појмовне метафоре у етимологији лексема*: *Појмовне метафоре у исцраживању савремене слике свеија*, да би у трећој целини – *Од изворној домена ка циљном*, били изнети резултати истраживања Н. Силашки и др. (2009) чији је изворни домен БРАК, РАТ, СПОРТ и др., а циљни политика. Обрнуту перспективу – *Од циљној домена ка изворном* Р. Драгићевић показује на истраживањима: (1) *ДЕМОКРАТИЈА у јавном дискурсу*; (2) *АУТОМОБИЛ у јавном дискурсу*; (3) *Концепцијализација ЧОВЕКА и дијигнално доба*. У последњој целини трећег потпоглавља – *О једном инцијувном, а инцирацивном ироучавању метафоре*, ауторка износи промишљања о метафори нашег математичара М. Петровића Аласа, која доказују да је овај механизам мишљења инспиративан и универзалан, без обзира на примарну област истраживања: „Метафоре и алегоричке имају много дубљи смисао и дубљи корен у људској свести, оне одговарају једној инстинктивној и неодољивој потреби духа, која се испољава у свим фазама развића свести. Наиме, оне су спољни израз духовне потребе да једне чињенице пресликава на друге, бар привидно схватљивије или изразитије у циљу било да се учине разумљивијим, изразитијим или улепшаним” (стр. 447).

Четврто потпоглавље – *Ка речнику појмовних метафора* посвећено је савременом и изазовном подухвату – модерном, новом добу прилагођеном, организационо, научно и технолошки – речнику метафора. Подељено је у пет потпоглавља: (1) *Прва иромишљања о речнику појмовних метафора*; (2) *Досадашњи речници метафора*, нпр. *Речник руских полиичких метафора (Словарь русских политических метафор)*; *Речник метафора (Metaphors Dictionary)*; *Словарь русской пищевой метафоры*; потом електронске базе: *Berkeley Master Metaphor List*; *MetaNet HR* (3) *Значај концепцијалних речника за коинивну линвистичку и линвокултурологију*; (4) *Украјико о појму ‘концептуална лексикографија’*; (5) *О организацији концепцијалној речника појмовних метафора*, где ауторка даје следећи предлог: „речник би био оно-масиолошки осмишљен – прво би се представио „костур речника”, који би

се састојао од мреже појмова који су хоризонтално и вертикално повезани, и то на начин који представља организацију слике света говорника српског језика, а затим би се тај костур попуњавао појмовним метафорама, од најопштијих, ка ужим” (стр. 460).

У последњем делу, поново као примена и синтеза досад реченог, дају се *Студентска истраживања концептуализације на основу појмовних метафора*. Приметно је да су се студенти опредељивали за анализу појмовних метафора којима се у медијима рекламира *храна и пиће*: КАФА, ЧОКОЛАДА, МАРГАРИН, АЛКОХОЛ, ИТД., *производи* које користимо у свакодневном животу: АУТОМОБИЛ, ПАРФЕМ, ХАЉИНА, ИТД., *биљке*: ЦВЕЋЕ, БИЉКА ИТД., *догађаји, инсти-туције, сфере деловања*: КАФАНА, КОМПАНИЈА, БАНКА, ПОЛИТИКА, МОДА И ДР., али и *ајспраћини појмови*, нпр.: ЖИВОТ, ЉУБАВ, БЕС, СРЕЋА, ЗНАЊЕ, СРБИЈА, ЕВРОПСКА УНИЈА ИТД.

Девето поглавље – *Књижевна дела као извор за лингвокултуролошка истраживања* (479–508. стр.) посвећено је посебној форми и садржини извора за лингвокултуролошка истраживања, а то је ауторско белетристичко остварење. Овим се у књизи заокружује домен *извора* за испитивања комплексних и тешко ухватљивих компонената културе – од лексеме, колокације, реченице, прецедентних текстова (први слој); преко произведених јединица – вербалних асоцијација, појмовних метафора (други слој); до речника, текстова у новинама, часописима, на друштвеним мрежама, или, још слојевитије – у текстовима различитих функционалних стилова. Књижевна дела као материјал за истраживања у овом домену ауторка илуструје двама аспектима – садржај и језик: у првом потпоглављу – *Садржај књижевних остварења као материјал за лингвокултуролошка истраживања отац и син – ко је јачи у српској култури*, и у другом – *Језик књижевних дела као материјал за лингвокултуролошка истраживања, у одељку Метафоре у причама Горана Петровића из њерсекишине коњинише њоеишке*. У првом делу, који се тиче садржаја, Р. Драгићевић трага за значењем пословице *Кад отац даје сину, смеју се и отац и син; а кад син даје оцу, њлачу и отац и син*, увидом у асоцијације и у стихове с овом тематиком, различитих песника (М. Бећковић, А. Шантић, Д. Максимовић, Н. Богдановић, Д. Радовић, М. Црњански, И. Лалић), те у народној поезији. Увиђајући расцеп у разумевању ове пословице, ауторка закључује: „Иако подаци пружају привид о томе да отац може бити јачи од сина, да син може бити јачи од оца и да могу бити подједнако снажни, стереотипна слика тог односа подразумева моћног, доминантног оца са богатим животним искуством и незрелог сина, који је слабији од оца чак и онда када му отац допусти да га надјача” (стр. 490).

Друго истраживање извршено је на грађи прича у збирци *Осврво и околне приче* Горана Петровића. На теорији *коњинишне њоеишке* ауторка трага за појмовним метафорама, као базичним, на које се надограђују лексичке и, на крају, поетске. Закључује да је основна метафора АПСТРАКТНЕ ПОЛАВЕ СУ ПРЕДМЕТИ („гажење тишине”, „парче осмеха скривено у џепу”, „опкољавање погледима”, „отресање хладовине са лактова”, „реш добродошлица”, „свежањ здравица”) која даље генерише метафоре: ОСЕЋАЊЕ ЈЕ ПРЕДМЕТ, а ова даље – ТУГА ЈЕ ПРЕДМЕТ, СТРАХ ЈЕ ПРЕДМЕТ. Значајна је ауторкина сугестија да

се примери типа: *Био је још веома млад, а више није знао о коју ниш сврхе да наниже своје будуће дане* могу интерпретирати и разумети применом *теорије појмовне интеграције* (Фоконије и Тарнер), која се заснива на увезивању двају улазних менталних простора, што резултира *блендом*, новим менталним простором. Предмет као изворни домен идентификован је у метафорама: ВРЕМЕ ЈЕ ПРЕДМЕТ, РЕЧ ЈЕ ПРЕДМЕТ, ОСОБИНА ЈЕ ПРЕДМЕТ, ОСЕЋАЊЕ ЈЕ ПРЕДМЕТ. Оваква анализа омогућује да се утврди улога опредељивања у поступку експресивизације у причама Г. Петровића. У другим причама уочавају се конкретизације апстракција, просторних димензија. Применом методологије когнитивне поетике и теорије концептуалне интеграције, ауторка је вешто идентификовала и класификовала појмовне метафоре у причама Г. Петровића, уверљиво доказујући да се апаратура когнитивне лингвистике и те како успешно може применити и на анализу књижевних дела, тј. испитивање културолошких феномена на грађи домаћих писаца.

Последње, десето поглавље књиге – *Масовне језичке манифестације као извор за лингвокултуролошка исцртавања* (509–532. стр.) посвећено је новијем феномену – потреби да се „фотографише тренутак”, како у свим доменима савременог живота тако и у језику. Након *Уводних разматрања*, описане су манифестације *Избор за реч која је обележила 2022. годину; Сувишне речи српског језика; Најлепше речи српског језика*. Важно је запажање ауторке да ови избори речи могу имати значај за лингвокултуролошка истраживања у контексту утврђивања симпатије или антипатије према одређеним речима (именованим појмовима) или асоцијативним везама говорника. Временска контекстуализација избора речи године један је кључних показатеља зашто је за 2022. (након пандемије) изабрана баш реч *исцељење*, међу тематски сродним речима: *буђење, живољивост, здравље, искра, нада, оживљавање, оздрављење, помак, превазилажење, преображај, прејород, просветљење, узлећ* и друге.

Што се тиче сувишних речи, ауторка изводи закључке на основу *Речника сувишних речи* Гордана Ђерић: „јасно је да је веза између језика и друштвене стварности толико јака да говорници понекад не успевају да разлуче речи од појмова који су њима именовани, па као главну сувишну реч српског језика издвајају „ријалити шоу”, наводећи више од двадесет образложења за свој избор: „најјефтинији оновремени опијум за народ” [...] (стр. 515).

Анкета спроведена с циљем да се од ученика великог броја школа добије најлепша реч, дала је резултате и критеријуме на основу којих су ученици бирали речи. Издвајају се речи према фреквентности, према доминантном пореклу (славенизми), изабране на основу националне обојености, гласовног склопа итд. Открива се и извор из којег су чули те речи: обично је то породица, школа, књижевно дело. Изабрана реч – *ћраскозорје*, како наводи ауторка, носи дубоку симболику рађања, почетка и наде; задовољава критеријуме значења, звучача и симболике. Показано је да се у ученичким одговорима (ако су резултат правилно постављених питања и инструкција) могу ишчитати њихова интуитивна повезаност с вредностима, извори тих вредности, и још неуобличена визија бар дела националне слике света.

Закључак књиге – завршно поглавље – садржи синтезу чињеница о формирању лингвокултурологије у контексту доминантних лингвистичких

учења, потом одлике ове дисциплине у односу на сродне – фразеологију, етнолингвистику и друге које у средишту истраживања имају *културу*. Издвајамо важан, опомињући ауторкин суд у вези с недоследностима у истраживању везе културе и језика и ваљаном приступу у лингвокултуролошким истраживањима: „ова млада дисциплина је тек почела да се развија, а већ је на удару оправдане критике угледних лингвиста. Разлози леже у недоследној методологији, као и у томе што се стручњаци за једну лингвистичку дисциплину упуштају у методологију других лингвистичких дисциплина за које нису довољно компетентни. У жељи да језичке јединице осмотре што целовитије, у многим радовима који се баве проучавањем утицаја културе на језик, износи се богата грађа из историје језика и из савременог језика, а затим се она површно или сасвим погрешно анализира” (стр. 537).

Вишеслојна је вредност књиге Рајне Драгићевић *Лексиколошка лингвокултурологија* у домаћој лингвистици. Пре свега, она представља темељ у теоријском и методолошком приступу проучавању утицаја културе на језик и, као таква, она је еталон, референтна тачка, прва обухватна студија лингвокултуролошких истраживања у србистици. Надаље, на први поглед врло дифузна проблематика ове савремене лингвистичке дисциплине, у књизи је педантно, смислено и разложно систематизована у целине према бројним, разуђеним изворима, као и према различитим приступима и методама којима се анализирају тешко ухватљиви елементи разнородне грађе. Ауторка је, након што је временски и методолошки контекстуализовала и јасно позиционирала предмет и основну апаратуру за истраживања ове врсте, вешто полемишући с литературом и постојећим школама, издвојила, наизглед круто, али суштински једино исправно, полазишта, која тек међусобно увезана или у синтези дају јединствену слику лексиколошке лингвокултурологије. Значај бројних ауторкиних истраживања у свакој целини, било да се тичу извора или метода, огледа се у томе што су то јасне и вредне потврде обрађиваног полазишта, што су примери и смернице истраживачима, струци, студентима – како компетентно приступати испитиваној проблематици и остати у оквирима лингвокултурологије. Клизав терен на осетљивој материји ауторка је тако учинила конкретнијим, ближим и јаснијим свима који желе да се баве (наивном) сликом света, базичним концептима културе, константама али и периферијом у оквирима концептосфере. Пuteви су многи, појединачни или укрштени, могу да воде од лексема, колокација, реченица, текстова, формираних или аутентичних, асоцијација, до речника различитог карактера, обима и намене, те књижевних дела. Перспективе су бројне, а једна од плодноснијих јесте она коју има неизворни говорник српског језика према материјалној и духовној култури Срба. Нарочита вредност књиге јесте у томе што су у њој окупљени драгоцени сегменти студентских истраживања културолошки обележене грађе. Овај поступак, карактеристичан за истраживања Р. Драгићевић, примењен по ко зна који пут, потврђује ауторкину окренутост примени својих истраживања, редак педагошки таленат да уочи и уважи студентска размишљања и на тај начин их подстакне да мисле на другачији начин, да се запитају, да вреднују реалност из више перспектива, али да остану аутентични. С обзиром на широку област култу-

ре као сегмента истраживања, истраживања у овој књизи могу бити значајна ширем кругу читалаца и истраживача из других хуманистичких и друштвених наука, нових дисциплина и интердисциплина.

Јасмина Дражић

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад, Србија
jasmina@ff.uns.ac.rs

UDC 811.163.41:373(049.32)
UDC811.111:373(049.32)
ORCID 0000-0002-0121-4591

Твртко Прћић. *Речи у новом светлу / Words in a New Light*.
Нови Сад: Филозофски факултет, 2024, 434 стр.

Књига *Речи у новом светлу / Words in a New Light* (Нови Сад: Филозофски факултет, 2024. године) професора Твртка Прћића представља изузетно драгоцен допринос домаћој лексикологији, и то не само захваљујући двојезичном концепту који одмах привлачи пажњу, већ и због пажљиво одабраних тема и дубине њихове обраде. Сам избор да се књига развије и на српском и енглеском језику нуди читаоцу динамично искуство – један вид непрестаног поређења и преиспитивања, где се уочавају нијансе у терминима, али и у теоријским приступима. Предговор јасно показује да је примарна публика академска заједница – студенти мастерских и докторских студија, као и истраживачи у области лингвистике – али истовремено оставља утисак да би овај материјал могао бити подједнако користан и ширем домаћем и међународном кругу читалаца, што бесплатно дигитално издање и омогућава. Пред нама је књига која, кроз добро промишљен концепт, успева да подстакне интересовање за сложене лексиколошке теме и да им приступи на свеж, модеран и приступачан начин. Као што од професора Прћића и очекујемо – ради се о збирци текстова који критички и са пуно духа приступају готово свакој теми коју обрађују.

Аутор први део („Words in a New Light – in / on English”, односно „Речи у новом светлу – на / о енглеском”) отвара поглављем о савременој лексикографији и могућностима израде „идеалног речника“. Ту разматра принципе који стоје у основи данашње лексикографске праксе, појам „речничке културе“, као и радни модел за један замишљени идеални речник, са нагласком на дефиниције, циљеве, типологију, структуру и перспективе будућег развоја. Следи поглавље о употреби великих језичких модела и четботова у истраживању енглеског вокабулара. Аутор овде представља четботове као „суперречнике“ способне да дају податке о особинама појединачних речи и